

Використані джерела:

1. *Игошев К. Е.* Преступность и ответственность несовершеннолетних: Социально-психологический очерк. – Свердловск : Средне-Уральск. кн. изд-во, 1973. – 160 с.
2. *Полонский И. С.* Внешкольное общение как фактор формирования личности подростков и юношей // Прикладные проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1983. – С. 52-69.
3. *Михайлова Е. Н.* Неформальное молодежное движение: Динамика развития // Сов. педагогика. – 1990. – № 7. – С. 74-78.
4. *Запесоцкий А. С., Фаин А. П.* Эта непонятная молодежь. – М. : Профиздат, 1990. – 224 с.
5. *Долгова А. И.* Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних. – М. : Юрид. лит., 1981. – 159 с.
6. *Баикатов И. П.* Социально-психологические особенности развития криминогенных групп подростков // Психология и профилактика асоциального поведения несовершеннолетних / под ред. С. А. Беличевой. – Тюмень : ТГУ, 1985. – С. 15-26.
7. Борьба с групповыми правонарушениями несовершеннолетних / под ред. И. П. Лановенко. – К. : Наук. думка, 1981.

Можайкина Е. С. Актуальные проблемы влияния неформальных подростковых криминогенных групп на десоциализацию несовершеннолетних

В данной статье рассмотрены основные пути и факторы, обуславливающие криминализацию асоциальных подростковых групп, в составе которых совершается большая часть преступлений несовершеннолетних. Определены основные типы стихийных неформальных подростковых групп.

Ключевые слова: несовершеннолетние, десоциализация личности, неформальные группы, подростковая преступность.

Moghaikina L. Actual problems of the influence of informal teenage criminal groups on desocialization of the underaged

The article deals with the main ways and factors conditioning criminalization of asocial teenage groups which commit most of teenage crimes. The main types of chaotic informal teenage groups are defined.

Keywords: The underaged, personal desocialization, informal groups, teenage crime

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО**Чернега В. М.****Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова****ПОНЯТТЯ ТА ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ
ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

У праці сформульована авторська дефініція “система принципів сімейного права”. Проаналізовано підходи сучасних учених до формування системи принципів українського сімейного права; висвітлені проблеми співвідношення окремих принципів сімейного права.

Ключові слова: принципи сімейного права, принципи сімейно-правового регулювання, система принципів сімейного права.

В сучасній правовій теорії проблемі визначення системи принципів сімейного права не приділялося значної уваги, хоч і зазначимо, що вона опосередковано піднімалася українськими науковцями-правознавцями, зокрема, В. С. Гопанчуком, І. В. Жилінковою, Н. В. Хараджою, Є. О. Харитоновим, Ю. С. Червоним та ін. Однак, більшість правників обмежилися лише їх переліком, які, як нам видається, потребують глибшого теоретичного аналізу. Зауважимо, що принципи сімейного права є настільки складною категорією, що проблеми, пов'язані з визначенням їх системи й досі залишаються невирішеними. Метою нашої праці є формулювання авторської дефініції системи принципів сімейного права, а також розкриття проблем співвідношення окремих принципів сімейного права.

Перш за все необхідно визначитися із змістом самого терміну “система”. Він походить від грецького *systems* і означає ціле, те, що складається з частин, з'єднання.

Загальновідомо, що однією із важливих якостей права (в тому числі й сімейного), є його системність. У свою чергу, системність притаманна і такій важливій категорії сімейного права, як принципи. Як слушно підкреслив свого часу Л. С. Явич, “принципи права треба неодмінно брати в системі” [1, с. 155]. Поза системністю, органічним взаємозв'язком і взаємозалежністю принципів права, з одного боку, і їх ієрархічністю і взаємообумовленістю – з іншого, неможливо, а точніше, безглуздо було б говорити не лише про їх ефективність [2, с. 239].

Системі принципів сімейного права притаманний внутрішній зв'язок: кожен із принципів взаємодіє з іншими принципами, забезпечуючи при цьому ефективність правового регулювання сімейних відносин. Крім того, вони гарантують і доповнюють один одного. Один принцип сімейного права може виступати передумовою для реалізації іншого (інших). Варто підкреслити, що той чи інший принцип у системі принципів сімейного права займає своє власне, особливе місце.

Відзначимо, що принципи сімейного права, що утворюють систему, повинні відповідати меті (цілям) регулювання сімейних правовідносин. Так, у ч. 2 ст. 1 Сімейного кодексу України (далі – СК України) зазначається, що регулювання сімейних відносин здійснюється з метою: зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб; утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку [3].

Оскільки в українській науці ще не вироблено визначення поняття “система принципів сімейного права” вважаємо доцільним розглянути спробу вирішення даної проблеми, запропоновану російською ученою Н. С. Шерстневою. На думку цієї авторки, систему принципів сімейного права слід розглядати як спосіб їх групування, чіткої організації визначеної послідовності та структури, що являє собою єдність взаємно пов'язаних між собою нормативно закріплених керівних положень із метою упорядкування їх вивчення, а також виявлення нових принципів [4, с. 12].

Вважаємо, що систему принципів сімейного права слід визначити як науково обґрунтовану форму організації об'єктивно зумовлених і узгоджених між собою наскрізних ідей, спрямованих на досягнення мети правового регулювання сімейних

відносин.

У вітчизняній науці немає єдності думок щодо визначення кількості принципів сімейного права: кожен вчений пропонує власний перелік принципів сімейного права. Через чималу їх кількість, важливого значення набуває належна їх систематизація. Зупинимось на поглядах українських правників визначення системи принципів сімейного права. Так, О. С. Мазур до принципів сімейного українського права відносить: 1) принцип одношлюбності (моногамії); 2) принцип свободи та добровільності укладення шлюбу; 3) принцип свободи розірвання шлюбу; 4) принцип повної рівності чоловіка та жінки в особистих і майнових правах; 5) принцип моральності та матеріальної підтримки малозабезпечених членів сім'ї [5, с. 8-9]. С. І. Шимон включає до системи принципів сімейного права такі: 1) принцип неприпустимості свавільного втручання будь-кого у сімейні справи та поваги до сімейного життя; 2) принцип одношлюбності (моногамії); 3) принцип свободи шлюбу та добровільності укладення шлюбу; 4) принцип свободи розірвання шлюбу; 5) принцип повної рівності чоловіка та жінки в особистих і майнових правах і обов'язках у шлюбі та сім'ї; 6) принцип максимально можливого врахування інтересів дітей і непрацездатних членів сім'ї; 7) принцип пріоритету сімейного виховання дітей; 8) принцип матеріальної підтримки членів сім'ї, які потребують матеріальної допомоги; та ін. [6, с. 14].

Є. О. Харитонов вважає, що існують загальні принципи сімейного права (ті засади, які визначені в ст. 7 СК України) та додаткові принципи, на яких ґрунтуються норми окремих сімейно-правових інститутів: засади визначення правового становища подружжя, засади відносин батьків і дітей та ін. [7, с. 11].

На думку І. В. Жилінкової, до основних принципів сучасного сімейного права належать: 1) принцип державної охорони сім'ї, материнства, батьківства; 2) принцип рівності учасників сімейних відносин; 3) принцип недопустимості державного або будь-якого втручання у сімейне життя; 3) принцип пріоритету сімейного виховання; 5) принцип регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; 6) принцип пріоритету захисту прав та інтересів дітей і непрацездатних членів сім'ї [8, с. 27-28].

Деякі інші науковці доповнюють, запропонований І. В. Жилінковою, перелік такими засадами, як: регулювання сімейних відносин на засадах справедливості, добросовісності, розумності, відповідно до моральних засад суспільства; принцип добровільності шлюбного союзу чоловіка та жінки; принцип визнання шлюбу, укладеного лише в державних органах реєстрації актів цивільного стану [9, с. 10-14].

В навчальних виданнях до галузевих принципів сімейного права відносять: 1) принцип державної охорони сім'ї, материнства, батьківства; 2) принцип свободи та добровільності укладення шлюбу та добровільності його розірвання; 3) принцип моногамності (одношлюбності); 4) принцип визнання шлюбу, укладеного лише в державних органах реєстрації актів цивільного стану; 5) принцип рівності учасників сімейних відносин; 6) принцип вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою; 7) принцип моральної та матеріальної підтримки учасників сімейних відносин та взаємної турботи один про одного; 8) принцип недопустимості державного або будь-якого втручання у сімейне життя; 9) принцип пріоритету сімейного виховання;

10) принцип пріоритету захисту прав та інтересів дітей і непрацевдатних членів сім'ї [10, с. 21].

Зазначимо, що вітчизняні правознавці розширюють систему, включаючи до неї принципи, які є складовими частинами інших принципів сімейного права. Проаналізуємо погляди деяких учених на цю проблему, детальніше. Так, відома вчена в галузі сімейного права І. В. Жилінкова [8, с. 28] в такому принципі, як рівність учасників сімейних відносин, об'єднала відразу дві засади, передбачені положеннями ст. 24 Конституції України [11] та ч. 5, 6 ст. 7 СК України, а саме: учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних чи інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками; чоловік і жінка мають рівні права й обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї [3].

Деякі вчені виділяють в якості самостійного принципу вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою [10, с. 25; 12, с. 47]. У зв'язку з цим постає питання: чи слід ставити знак рівності між принципом вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою і принципом регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками? Підкреслимо, що запропонований вітчизняним законодавцем принцип регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками (ч. 2 ст. 7 СК України) є значно конкретизованим, оскільки в його йменуванні міститься вказівка на такі терміни, як "домовленість", "договір", які є засобами врегулювання сімейних правовідносин між їх учасниками. Так, на думку С. І. Шимон договір та домовленість мають спільні риси: в них необхідний вияв ініціативи учасників цивільних (сімейних) правовідносин, взаємний вияв їх вільної волі, вони є юридичними діями, які можуть зумовити виникнення цивільних (сімейних) прав та обов'язків [13, с. 47-48]. Разом з тим, проаналізувавши низку норм СК України, авторка слушно підкреслює, що домовленість у вузькому її значенні не має такої сталої гарантії, яку має договір, оскільки не може бути забезпечена силою державного примусу [13, с. 48]. Тобто ми можемо говорити про паралельне існування у нормах СК України врегулювання сімейних відносин і за договором, і за домовленістю між їх учасниками. Погоджуючись з наведеним вище, пропонуємо ч. 2 ст. 7 СК України викласти в такій редакції: "Сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю та (або) договором між їх учасниками". Варто також підтримати думку С. І. Шимон, яка вважає, що в деяких положеннях СК України використано терміносполучення, які за змістом, передбачають існування домовленості як узгодження волі учасників сімейних правовідносин, хоча ані поняття домовленості, ані поняття договору в них не згадується [13, с. 47]. Авторка веде мову про врегулювання сімейних правовідносин "за взаємною", "за спільною згодою", "за згодою" тощо.

Узагальнюючи наведене вище, можна дійти висновку, що принцип регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками та принцип вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою, на наш погляд, є тотожними за своєю юридичною суттю.

Особливу увагу приділяють науковці розглядають принципу свободи і добровільності укладення шлюбу та свободи його розірвання: одні вчені розглядають

як дві самостійні засади [5, 9; 6, 14], інші – ототожнюють [13, с. 47]. Ми підтримуємо першу з наведених позицій і вважаємо, кожен зі згаданих вище принципів має самостійне значення.

У юридичній літературі ми простежуємо, що існують також розбіжності й в назвах принципів сімейно-правового регулювання. Зокрема, принципи свободи та добровільності укладення шлюбу та свободи його розірвання іменують як “добровільність шлюбного союзу чоловіка та жінки” [9, с. 14].

Предметом нашої уваги є також деякі відмінності у формулюванні назви принципу максимально можливого врахування інтересів дітей і непрацевдатних членів сім'ї. Одні українські дослідники [6, с. 14] дотримуються нормативної назви принципу, запропонованої законодавцем у ч. 8 ст. 7 СК України, інші – йменують згаданий вище принцип як пріоритет захисту прав та інтересів дітей і непрацевдатних членів сім'ї [8, с. 30-31]. Відзначимо, що принцип максимально можливого врахування інтересів дітей і непрацевдатних членів, на наш погляд, є складовою частиною принципу пріоритету захисту прав та інтересів дітей і непрацевдатних членів сім'ї. Принцип, крім пріоритетного захисту інтересів згаданих вище суб'єктів сімейних правовідносин, передбачає й пріоритет захисту їхніх прав. Більше того, принцип пріоритету захисту прав та інтересів дітей і непрацевдатних членів сім'ї охоплює положення, передбачені ч. 7, 8 ст. 7 СК України [3].

Простежуються також розбіжності і в назвах принципу рівності чоловіка та жінки в шлюбі та сім'ї. Найрозповсюдженішими з них є: повна рівність чоловіка та жінки в особистих і майнових правах у шлюбі та сім'ї [5, с. 8-9; 6, с. 15]; гендерний баланс [9, с. 45]. Підкреслимо, що відмінності в назвах наведеного вище принципу не відображаються на його юридичному змісті, вони є тотожними. Ми ж схилиємося до використання нормативно закріпленого принципу.

Підсумовуючи зазначимо, що дослідження системи принципів сімейного права не має лише теоретичне, але і практичне значення. Останнє полягає в тому, що саме від чіткого уявлення про систему принципів сімейного права прямо залежить доцільність, а відповідно й ефективність їх застосування.

Подальші наукові розвідки можуть торкатися деяких порівняльно-правових аспектів системи принципів українського та російського сімейного права.

Використані джерела:

1. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1976. – 286 с.
2. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) / Д. А. Керимов. – М. : Аванта, 2000. – 560 с.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21/22. – Ст. 135
4. Шерстнева Н. С. Принципы российского семейного права: автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. юрид. наук. : спец. 12.00.03 “Гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право” / Шерстнева Надежда Степановна ; Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. – М., 2007. – 59 с.
5. Мазур О. С. Сімейне право України : навч. посіб. для дистанц. навч. / О. С. Мазур. – К. : Ун-т “Україна”, 2005. – 116 с.
6. Шимон С. І. Сімейне право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / С. І. Шимон. – К. : КНЕУ, 2004. – 164 с.

7. Сімейне право України : навчальний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. – К. : Істина, 2008. – 200 с.
8. Сімейне право України : підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін. ; [за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.
9. Сімейне право України: Нотаріат. Адвокатура. Суд. : науково-практ. посіб. – У 2 кн. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. – 2005. – Кн. 1. – 896 с.
10. Сімейне право України : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. П. Мироненко, С. А. Пилипенко ; [за заг. ред. В. П. Мироненко]. – К. : Правова єдність, 2008. – 477 с.
11. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. Семейное право Украины : учебник / под ред. Ю. С. Червоного. – К. : Правова єдність, 2009. – 640 с.
13. Шимон С. І. Поняття і юридичне значення “домовленості” як волевиявлення суб’єктів цивільного права / С. І. Шимон // Юридична Україна. – 2009. – № 9. – С. 44-49

Чернега В. Н. Понятие и отдельные проблемы системы принципов семейного права Украины.

В работе сформулирована авторская дефиниция “система принципов семейного права”. Проанализированы подходы современных ученых по формированию системы принципов украинского семейного права; освещены проблемы соотношения отдельных принципов семейного права.

Ключевые слова: *принципы семейного права, принципы семейно-правового регулирования, система принципов семейного права.*

Chernega V. M. The concept and individual problems system of the principles of family law in Ukraine.

In this paper the author formulated definition “system of principles of family law”. The analyzed approaches of modern scholars on the formation system of the principles of Ukrainian family law; disclosed correlation problem between individual principles of family law.

Key words: *principles of family law, the principles of family law regulation, system of principles of family law.*

Шимон С. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

“RES INCORPORALES” В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ТА СУЧАСНЕ ПОНЯТТЯ БЕЗТІЛЕСНОЇ РЕЧІ

В праці досліджуються сучасні тлумачення римсько-правової категорії “res incorporales” та особливості сучасного розуміння безтілесних речей як об’єктів цивільних правовідносин.

Ключові слова: *res incorporales, безтілесні речі, майнові права.*

Значні суспільні та технологічні зміни, що відбуваються в нинішньому світі, вимушують правознавців створювати нові механізми, які б відповідали вимогам сучасного суспільного розвитку, що неможливо без звернення до здобутків минулих поколінь та використання вивіренних досвідом юридичних конструкцій. Так, визнання майнових прав об’єктами цивільних правовідносин і необхідність забезпечення механізмів їх вільного обороту вимагає аналізу категорії “безтілесна річ”, яка